

กล่าวเปิดและปาฐกถาพิเศษ

เนื่องในงานสมัชชาเกษตรกรรมทางเลือกภาคใต้ประจำปี 2538-2539

โดย

ส.ระพี สาคริก

เรียนท่านรองอธิการสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตนครศรีธรรมราช ท่านประธาน
สมัชชาเกษตรกรรมทางเลือก ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ก่อนอื่นกระผมขอขอบพระคุณที่ให้เกียรติ
และให้โอกาสมาร่วมกิจกรรมสำคัญในวันนี้ กระผมรู้สึกยินดีที่ได้มีโอกาสมาสัมผัสกับบรรยากาศ
ของสถาบันการศึกษา ซึ่งผมเชื่อว่าภาพรวมที่เห็นอยู่ในขณะนี้ เป็นภาพรวมที่บ่งบอกถึงแนว
ทาง ซึ่งดำรงรักษาต่อไปได้ในระยะยาว ก็น่าจะถือว่าเป็นสิ่งสร้างสรรค์ทั้งคุณภาพการศึกษาและเชื่อมโยง
จากสถาบันโดยเฉพาะในด้านวิชาการ ออกไปสู่ประชาชน ในโอกาสที่สถาบันแห่งนี้มีหน้าที่ที่
จะสร้างประโยชน์สุขให้กับสังคม

เมื่อไม่กี่เดือนมานี้ ผมเองก็ได้รับโอกาสคล้าย ๆ อย่างนี้ ที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ได้เชิญไปมอบรางวัลครูดีเด่น ในกิจกรรมอาสาสมัครเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กที่คณะ
ครุศาสตร์ ผมรู้สึกชื่นชมเมื่อได้เห็นสิ่งที่เชื่อมโยงระหว่างสถาบันการศึกษากับชาวบ้าน เพราะว่า
คนที่ทำงานในองค์กรอาสาสมัครนั้น เราก็เชื่อกันว่าเป็นชีวิตที่ติดดิน การศึกษาที่ยังรากลงพื้นดิน
ยิ่งลึกยิ่งเท่าไร การสร้างสรรค์ก็จะเกิดขึ้นเอง อย่างที่ท่านรองอธิการและทางท่านประธานสมัชชา
ได้กล่าวแล้วในความบางตอน เหมือนต้นไม้ที่เราปลูกลงไปในพื้นที่ เราจะไม่รู้ว่าจากเมล็ดเล็ก ๆ
ที่มันงอกขึ้นมา สิ่งสำคัญคือ มีชีวิต ชีว เต็มโตขึ้นเป็นต้น มีใบและในที่สุดก็ออกผล แต่สิ่งที่เรา
มองไม่เห็น และน่าจะเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือรากฐาน เพราะสิ่งเหล่านั้นอยู่ในพื้นดิน เหมือนกับ
มนุษย์ของเรา รากฐานของแต่ละคนนั้นที่เป็นสิ่งที่มองด้วยตาธรรมดาไม่เห็น ต้องมองด้วยจิตใจ
ถึงจะเห็น เราเห็นได้เฉพาะสิ่งที่แสดงออกแต่ไม่ใช่ว่าเราอ่านไม่ได้คนที่มีความรู้รากฐานลึก ๆ สัมผัสกันก็
สามารถอ่านเพื่อนมนุษย์ได้ โดยเฉพาะผู้ที่มีความรู้รากฐานลึกกว่า จะมองเห็น แต่คนที่มีความรู้สมบัตินี้
คือมีความรู้รากฐานลึกจริงแล้วเขามีแต่ความเข้าใจเขาไม่ไปลงโทษเขา ไม่ไปทำร้ายคนที่ยังดั้นด้น

7 สิทธิชุมชนต่อทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

มนุษย์เราที่ทำร้ายกันเพราะไม่เข้าใจ ถ้าเข้าใจได้ลึกซึ้งแล้ว อย่างที่เราพูดกันทุกวันนี้ว่า คุณธรรม กับอำนาจ มันอยู่ด้วยกัน การศึกษาปัจจุบันต้องการสิ่งนี้มาก ๆ ต้องการรากฐานที่ลึกซึ้ง เพราะว่า มันอยู่ด้วยกันทั้ง 2 ด้านแต่ว่ามันเป็นเรื่องเดียวกัน ไม่ใช่คนละเรื่อง คุณธรรมเป็นสิ่งที่ถือเป็น พื้นฐาน อำนาจนั้นเป็นส่วนที่อยู่ตรงปลาย เป็นเพียงเครื่องมือ อำนาจที่ขาดคุณธรรม ไม่ทำให้สังคม ไปได้ มันจะเกิดผลทำลายมากกว่าสร้าง อย่างที่เราเห็นอยู่ในบ้านเมืองทุกวันนี้ เพราะฉะนั้น การ ศึกษาเป็นสิ่งที่จะต้องให้ความสนใจแก้ไขปัญหาซึ่งเป็นมาแล้ว วันนี้ผมคิดว่าเป็นโอกาสดีที่มีคนทั่ว ไป มีคนระดับพื้นฐานเข้ามาอยู่ในสถาบันการศึกษา ได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น เป็นโอกาสดี สำหรับครู อาจารย์ ตลอดจนกระทั่งนักศึกษา ชาวบ้าน ที่ได้ทำความรู้จัก กันเคยกัน เมื่อไปถึง จุดหนึ่งแล้ว สามารถจะสร้างความเป็นหนึ่งได้ ร่วมมือกันได้

หลักสำคัญที่สุดที่จะเกิดความเป็นหนึ่งได้ ไม่ได้อยู่ที่การพูด ไม่ได้มาอยู่ที่การมองเห็นกัน มันอยู่ที่การปฏิบัติร่วมกัน ถึงจะเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันได้ อันนี้เป็นหัวใจสำคัญของทุก ๆ เรื่อง ผมคงจะถือโอกาสบรรยายไปด้วย จะไม่แยกว่าอันนี้เป็นเรื่องของการเปิด ขอผสมผสาน กันไป ก็คงจะต้องมามองถึงเรื่องของความหลากหลายที่เราพูดกัน เมื่อสักครู่นี้เราพูดถึงความหลากหลายทางชีวภาพ ทุกวันนี้สังคมมันเลยเส้นเลยว้า เข้าไปสู่ด้านส่งผลทำลายมากกว่าสร้างสรรค์ เรา จะถูกอำนาจ ถูกอิทธิพลต่าง ๆ ซึ่งมันอยู่ในสิ่งแวดล้อมออกจากตัวเอง เข้าใจความหลากหลาย อย่างลึ้มตัว แทนที่จะหวนมามองที่ตัวเอง กลับไปมองความหลากหลาย ที่ต้นไม้ ที่สัตว์ป่า ที่อะไร ต่ออะไรหมดเลย นั้นมันเป็นปลายสุด ๆ แล้ว มนุษย์ถ้าไม่สามารถที่จะหวนกลับมา แล้วเข้าใจ ความหลากหลายของมนุษย์ด้วยกันได้ อย่างหวังเลยครับว่าจะประสบความสำเร็จ ในด้านความ หลากหลายทางต้นไม้ ทางสัตว์ ทางอะไรต่อมิอะไรต่าง ๆ นี่เป็นต้นเหตุ หลักฐานชี้ชัดว่า มนุษย์ เป็นเหตุของทุกสิ่งทุกอย่างมนุษย์รับผลจากกรรมที่ตนเองทำไว้ เป็นวัฏจักร เพราะฉะนั้นสังคม ปัจจุบันเป็นสังคมที่กำลังรับกรรมหรือเปล่า นี่เป็นจุดที่น่าคิด และถ้าเราไม่สามารถสำรวจตัวเอง และเข้าใจตัวเองได้ เราคงคิดตรงนั้นไม่ออกอย่างแน่นอน การจะเข้าใจตัวเองได้ แล้วก็เกิดปัญญา ผมคิดว่าก็คงหนีไม่พ้น เกิดจากสิ่งเดียวคือความเป็นหนึ่ง ที่อยู่ในรากฐานของเรา ต้นไม้แต่ละต้น มองลงไปให้ลึกแล้วจะพบว่ามันมีราก ในที่สุดมันก็ไปถึงรากแก้ว รากใหญ่ รากที่ลึกที่สุด และมี

8 อิทธิพลชนต่อทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

หนึ่งเดียว ส่วนรากอื่นมันก็เป็นรากแขนง ต้นไม้ที่มีแต่รากแขนง รากแก้วมันคุไปแล้ว ลมมันพัดที่เดียวก็ล้ม อยู่ไม่ได้หรอก เมื่อมาถึงตรงนี้ ผมบอกแล้วว่ามันมีอยู่หนึ่งเดียวเท่านั้นที่จะนำไปสู่วิถีทางนี้ได้ และผมก็ได้กล่าวไปแล้วว่า เราถ้าสำรวจตัวเองแล้ว เห็นชัดยิ่งขึ้นเท่าไร เราจึงเป็นได้ว่าเรามีอยู่เพียงหนึ่งเดียว ในตัวเรานั้น คือ “ เหตุและผล ” เราเชื่อสัจย์อยู่กับมันหรือเปล่า หรือว่าเราไปเกาะอยู่กับอามิส เกาะอยู่กับสิ่งล่อตาล่อใจ ซึ่งมนุษย์ทำขึ้นมา โทษเขาไม่ได้ ต้องโทษเราเอง เขาทำมาเราสนอง เราใช้ประโยชน์ แต่ถ้าเมื่อไรเราใช้ประโยชน์อย่างไม่รู้ เมื่อนั้นเราดกเป็นทาสมัน แล้วตัวเราเองจะตกลงไปอยู่ในกระแสการเปลี่ยนแปลงของมันอย่างไม่วันจบ จนกระทั่งมันลงเหวไป ลงไปแล้วรู้สึกหรือไม่รู้สึกก็ไม่รู้ บางคนโทษคนอื่นอยู่ก็มี นี่แหละด้วยเหตุนี้เองสรุปก่อนอื่นก็คือว่าทุกขณะที่เราทำ เราเชื่อสัจย์หรือเปล่า เมื่อสักครู่นี้ท่านก็พูดเอาไว้ว่า ความเชื่อ สัจด์ ความมั่นคง การร่วมมือกัน สิ่งเหล่านี้มันก็มี 2 ด้าน แต่บ้านเราทุกวันนี้ อย่างที่ท่านได้ชี้เอาไว้ทุก ๆ เรื่อง ไม่มีอะไรร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ว่าอะไรล่ะ ที่มันจะมากกว่าอะไรเป็นส่วนใหญ่ก็จะพาสังคมไปตรงนั้น ถ้าสิ่งใดเป็นส่วนน้อย ก็จะค่อยๆ จบไปที่ละน้อยกว่าจะรู้สึกได้ถึงจุดหนึ่งแล้วก็หวนกลับขึ้นสู่การเปลี่ยนแปลงอีกด้านหนึ่ง เหมือนกับคนที่เดินถนนจะบอกทุกคนว่าบ้านเมืองนี้สะอาด ทุกคนไม่ทิ้งกระดาษท่ามกลางความหลากหลายของคนก็มี บางคนทิ้งจริงๆ ไม่ยอมทิ้ง ไม่มีคนเห็นก็ไม่ทิ้ง เพราะรู้สึกที่เราทำแล้วเสียจิตใจเรา เสียศักดิ์ศรีแต่บางคนไม่อย่างนั้น มองซ้ายมองขวา เอะ! ถนนนี้สะอาดนัก ควักออกมาทิ้ง เมื่อเห็นคนหลายคนแล้ว ไม่กล้าทิ้งเก็บใส่กระเป๋า ในที่สุดก็อบรมให้คนที่ลืบล้อๆ กลายเป็นคนที่เชื่อสัจย์ขึ้นมาได้เหมือนกัน แต่ต้องใช้เวลาสักหน่อย ผมคิดว่าอะไรที่มันมีมากกว่ามันจะเป็นส่วนที่มีอิทธิพลอีกด้านหนึ่ง แต่ไม่ได้หมายความว่าส่วนน้อยจะถูกกลืนเสมอไปคงอยู่ได้ เพราะว่าลึกๆ แล้วมันมีส่วนหนึ่งที่บอกว่า ใครเห็นไม่เห็นฉันก็ไม่ยอมทิ้งสังคมต้องการคนลักษณะนี้มากๆ ท่านถึงได้กล่าวเอาไว้ว่า พูดถึงอะไรก็แล้วแต่จะพ่วงท้ายไว้ชนิดหนึ่งไม่มากนักน้อย เพราะฉะนั้นแสดงให้เห็นว่าคำนี้ไม่ใช่เป็นสร้อยของข้อเขียนหรือคำพูดที่เอามาประดับเล่นๆ แต่มันเป็นสัจธรรม มันเป็นสัจธรรมมากหรือน้อยอย่าไปใส่ใจ ตัวเราทำหรือเปล่าถ้าเรามั่นคงพอ ฉะนั้นส่วนนี้เป็นส่วนที่สำคัญ

ผมเพิ่งเดินทางมาจากเมืองจีน เมื่อไม่กี่วัน ในช่วงที่จีนเปิดประเทศ ผมไปมา 5-6 ครั้ง แต่

๑ สิทธิชุมชนต่อทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

มันมีช่วงเห็นการเปลี่ยนแปลงมาก ๆ ย้อนกลับไปที่ยุคปิดประเทศ ไม่เท่านั้น ในด้านยุทธศาสตร์ ส่งคนเข้ามาก่อความในประเทศที่ยังเป็นมหาอำนาจกันอยู่ บ้านเรามี ผกค.กันอยู่ เราก็ไม่ได้โทษเขา ทุกอย่างมันมี 2 ด้าน เขาไม่ต้องการให้ไปทะเลาะลงเขา เขาไม่ต้องการให้ไปก่อความเขา เขาก็ต้องปิดประเทศเขาต้องการที่จะรู้พื้นวัฒนธรรมอย่างจริงจังทุกอย่างไม่มีอะไรร้อยเปอร์เซ็นต์ เข้าไปสู่ประเทศจีนแล้ว ก็ยังมีคนยากคนจนอยู่ไม่น้อย แต่เท่าที่เราอ่านจากสภาพต่าง ๆ เราเห็นได้ชัดว่าคนที่ขึ้นมาสู่ชั้นกลางกระจายพอควร โรงแรมสร้างขึ้นมากมาย คนที่ไปเที่ยวไม่ใช่คนต่างชาติ แต่เป็นคนของเขาแทบทั้งนั้น ในขณะที่บ้านเราทำอะไรขึ้นมาเห็นแต่หน้าต่างชาติ ครั้งแรกที่เราไป ผู้หญิงผู้ชายแต่งตัวสีเดียวกันหมด ไปถึงกรุงปักกิ่งมีคนแปลกหน้า ทำให้เราใช้จักรยานใช้ไม่ได้หมายความว่ามีคนแล้วให้จักรยานใช้ไม่คุ้ม แต่ผมว่ามันคุ้มเพราะว่าจักรยานมันเยอะเหลือเกิน คนในเมืองจีนมากมาย ถึงขนาดต้องมีการสับเวลา เหมือนกับว่าที่ทำงานแต่ละกลุ่มจะเปิดทำงานเปิดทำงานรักษาชั่วโมงการทำงานเอาไว้ ให้ชั่วโมงเปิดชั่วโมงปิด เหลื่อมกันเพื่อให้ถนนหนทางได้ใช้กันอย่างต่อเนื่อง สมัยนั้นตอนแรกที่เข้าไปผมไปในนามของกลุ่มของอธิการบดีมหาวิทยาลัยไทย ประมาณ 9-10 คนยังไม่มียุทธศาสตร์เลย เขาก็ต้อนรับอย่างดี สมัยนั้นจะเห็นรถวิ่งไปตามถนน เขาจัดรถให้เรา คนที่เป็นประชาชนทั่ว ๆ ไป เขามีแต่รถขนส่งมวลชนแบบรถเมล์สองตอน ยืนกันแน่นเลย มองดูแล้วสายตาทุกคู่มองเราเหมือนคนประหลาด ไม่เคยเห็นหน้า จากนั้นมาครั้งที่สองไปอีก ที่มีคนเล่าว่าเวลาไปหมู่บ้านโน้นบ้านนี้ ปวดท้องถ่ายยังต้องเก็บมาถ่ายที่บ้าน เขาบอกว่าเรื่องอะไรจะเอาไปให้คนอื่น เพราะว่าในยุคที่เขาใช้ปุ๋ยอุจจาระกันทั้งนั้นเลย เขาพาไปดูสวนตามฟาร์มมีห้องเล็ก ๆ อยู่ตรงมุมทุ่งนาจะโงกไปดูเต็มไปหมด ลอยดูบ่ปองอยู่ เขาพาเราไปดูแต่ว่าเราก็สังเกตนะว่าทำไมมันไม่เกิดโรค เพราะวัฒนธรรมของจีนเขาไม่ทานอาหารดิบ มันทั้งผูกทั้งแก้อยู่ในตัว วัฒนธรรมของเขามันสอดคล้องอยู่กับวิธีการที่เขาปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวัน จากนั้นมาอีกปีกว่า ๆ รองประธานใหญ่ คือ มาดามเติ้ง ยิง ชีบ มาเยี่ยมเมืองไทย ผมเป็นรัฐมนตรีมีโอกาสดูไปต้อนรับด้วย เขาดีใจจากเลย เพราะอายุมากแล้ว คณะที่มา ทั้งกลุ่มเขาดีใจใจมาก เพราะแกไม่ค่อยทานอาหาร แต่พอมาคุยกับผมกลับทานได้ไม่รู้ว่าถูกเส้นอะไร ผมเคยคิดว่าคนเราเมื่อมีความคิดเห็นที่ตรงกัน หรือมีความคิดที่คล้ายกันมันก็สามารถที่จะสื่อถึงกัน

10 สิทธิชุมชนต่อทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชวนมาอีกครั้งที่นี้ผมก็บอกว่าผมขอเอาลูกศิษย์ไปด้วย ผู้บริหารสายเกษตรรวมทั้งหมด 9 คน ก็ไปดูเห็นว่าเขาเริ่มเปลี่ยน แต่ก่อนเขาใช้เงินไม่ได้ ไปครั้งที่ 2 เขาใช้เงินได้ แต่ยังมีคูป้องกันอยู่เพื่อไม่ให้ใช้เงินเกินตัว แต่มีอยู่อย่างหนึ่งเรื่องเพศ นี่ก็มาถึงเมื่อลงเครื่องบินที่เชียงใหม่จากสนามบินไปเชียงใหม่ หลายกิโลเมตรผมไปถึงแล้วตามเสาไฟฟ้าจะทอดกันเป็นคุ้งๆจนกระทั่งถึงในเมือง ยิ่งไปกว่านั้นตามสวนสาธารณะกลางวันกลางคืนทอดกันกลางสนามเลยครับ ดินะเขาทอดกันทางหนึ่งเป็นการระบายอีกทางหนึ่งเป็นการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ทุกอย่างต้องมีอันดับแรกอันดับรอง เขาจะเอาอะไรก่อน แล้วเขาค่อยไปปรับ จะเอาที่เดียวทั้งหมดไม่ได้ แต่ภาพรวมต้องมองเห็นว่าอะไรมันถึงกัน ระยะหลังๆ เดียวนี้จะพบว่าโรงแรมเต็มไปหมดเข้าไปในนั้นห้องอาหารก็เปลี่ยนเลย มีคาราโอเกะ แล้วก็บอกว่าคนจีนเขาฐานะขึ้นมาได้ แต่สิ่งหนึ่งที่น่าสังเกตมาเรื่อยๆ ทุกวันนี้รถเยอะ จักรยานเยอะ มอเตอร์ไซด์ก็เยอะเหมือนบ้านเรา แต่เขาขับรถเหมือนกับคนเดิน รู้ไหมว่าทำไม มันอยู่กันอย่างธรรมชาติอยู่กันอย่างไม่ชนกัน กฎระเบียบมันก็มี แต่ถ้ามองอีกด้านหนึ่ง ความเป็นธรรมชาติมันหลีกกันไปได้ บางคนก็บอกว่ามันสับสน แต่ผมมองลึกๆแล้วว่ามันไม่ใช่สับสนแต่มันเป็นความเป็นธรรมชาติมากกว่าความสับสน เห็นได้ชัดเข้าไปในหมู่บ้านมาครั้งก่อน บ้านยังเป็นกระต๊อบมุงใบไม้ ผมเคยไปถ่ายรูปเด็กนั่งไถอีข้างล่างก็ปล่อย ข้างบนก็ทานอาหาร ผมถ่ายรูปชีวิตเก็บไว้เยอะ มันเป็นเรื่องน่าคิด ไม่เฉพาะภาพดอกไม้ต้นไม้ภาพชีวิตให้คนคิดมีเยอะ เข้าไปในชนบทที่เขานี้บอกกับหลายคนว่าลักษณะบ้านเปลี่ยนจากใบไม้เป็นตึกทั้งนั้น แต่ไม่ได้ใหญ่โตหรูหรา แต่มีสิ่งหนึ่งวัฒนธรรมของเขา สมัยก่อนได้ยินผู้ใหญ่เล่าว่าคนที่นั่นเจ้าของบ้านนี่ เขามาจากเมืองจีน ที่เขานั่นเขามาด้วยเรือสำเภา เครื่องบินก็ไม่มี เขาก่อนกรวดซุบน้ำเกลือทานกับข้าวต้ม ซดๆเอาจากก่อนกรวดแล้วก็ล้างๆตากซุบน้ำเกลือใหม่

หันไปทางไหนก็เขียว สวนส้ม สวนลิ้นจี่ ดินไม้ไม่ได้ปลูกแถวเดียว นั่งรถไปมองไปเห็นท้องไร่ท้องนาเห็นดินไม้เป็นคดเลย อย่างไรก็ตามเข้าไปในชนบทแล้วแม้บ้านเริ่มจะเป็นตึก แต่สิ่งหนึ่งยังเห็นอยู่ ไกลๆดูหนวยยังเก็บใบไม้เก็บพื้น เขากองไว้ข้างบ้านเป็นระเบียบเลยเอาไว้ใช้ตุ้มไฟให้กำลังงาน ให้ความอุ่น มองที่พื้นดินมันอ่านได้ มองไปตรงไหนอ่านได้ทุกอย่าง ยังไม่ได้สารเคมีเลย เพราะดินมันบอกอยู่ ดินน้ำเขียว สมัยผมเรียนอยู่ในเกษตร ผมจบปฐกัเรื่องดอกไม้ดินไม้ผมไม่รู้เรื่อง แล้วผมจะเล่าให้ฟังว่าทำไมผมมาทำเรื่องดอกไม้ มันแหวกวงล้อมอะไรเยอะ ผมไม่ได้มองไปที่ดอกไม้เลยผมมองไปที่ตัวคน เห็นอะไรที่ไม่ชอบมาพากล จิตวิญญาณเราไม่ยอมให้มันสูญ ไปเมืองจีนที่เขานี้เราจะ

มองเห็นได้ชัดเจนเลยว่า คินของเขาจะนำ ครูเคยสอนผมสมัยผมเรียนปฎิบัติบอกว่าคินมันมีชีวิต แต่เดี๋ยวนี้ผมมามองว่ามันไม่ได้หมายถึงคนสัตว์และต้นไม้ ทุกสิ่งทุกอย่างมันเป็นกระบวนการ มีเหตุมีผล มันเอื้อซึ่งกันและกัน สามารถนำไปสู่คุณภาพที่ดีขึ้นได้ มันหมายถึงว่ามันมีชีวิตชีวา เมื่อสักครู่มีการพูดกันว่า"คุณภาพผลผลิตทางการเกษตร"ผมได้ยินแล้วนี่ก็อยู่ในใจ คนไม่มีคุณภาพแล้วจะให้ผลิตผลมีคุณภาพไม่ได้ แล้วความหมายของคุณภาพมันอยู่ที่ไหนละ ถ้าพูดถึงเรื่องการซื้อสัตย์ในการประกอบอาชีพ ทำให้ผมชวนไปนึกถึงตอนที่ผมไปเป็นวิทยากร วันนั้นมีหนึ่งคนกับหนึ่งองค์มีเจ้าคุณธรรมปิฎกที่สถาบันพุทธธรรมศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ลงท้ายเราเห็นอย่างชัดเจนโรควินัยตามสั่งมันระบดไปทั่วเลย แต่วินัยที่เกิดจากหัวใจ เกิดจากวิญญาณมันเหลือน้อยเต็มที ซึ่งเราจะต้องฟื้นฟู ทุกอย่างมันมีสองด้าน ผมมีบทความชื่อว่า "แค่คุณครูที่รักด้วยแรงศรัทธา" มันมีความสำคัญมากศรัทธาจริงๆไม่ได้เกิดจากที่ครูอาจารย์ไปสร้างศรัทธาให้ลูกศิษย์ แต่ถ้าครูปฏิบัติและศรัทธา ให้ตัวเองไม่ยอมตกเป็นราชูดั่งสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อยู่ข้างนอกนั้นแหละ ลูกศิษย์เขาศรัทธาเองแล้วก็ไม่ใช่ในโรงเรียน ในมหาลัยเท่านั้น ที่รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนที่ทำงานร่วมกันนี้แหละ ก็เช่นเดียวกันหลักใดที่อยู่บนพื้นฐานการทำงานร่วมกันของมนุษย์หรือหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เพราะว่ามันอยู่คนเดียวไม่ได้ในโลก ก็คงจะเข้าใจได้ว่าความศรัทธาในตัวเองนั้น สามารถจะถ่ายทอดทุกสิ่งทุกอย่างที่ดีงามได้ เพราะความยากมันทำลายทุกอย่าง

ถ้าใครไปร่วมประชุมสัมมนาสิ่งแวดล้อมเมื่อไม่กี่ปีมานี้ ผมจะเล่าให้ฟัง ผมเชื่อว่าหลายท่านที่อยู่ในที่นี้ซึ่งวันนี้เป็นวันประชุมสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นที่ราชภัฏสุราษฎร์ธานี หลังจากแผ่นดินถล่ม ที่นครศรีธรรมราชได้ไม่นาน ผมมาถึงวันนั้นพักอยู่ที่โรงแรมในสุราษฎร์ธานี มีคนมาบอกว่าผู้นำในจังหวัดในด้านบริหารจะมาเปิด ผมก็หวังว่าจะมีการคุยกันกว้างขวาง พอไปเข้าจริง ๆ เปลี่ยนใจกลับแต่เช้ามีคเลย มีคนโทรไปหาอธิการบดีมหาวิทยาลัยบอกว่าไม่มาหรือจะเป็นเรื่องการเมืองผมก็ไม่ว่าอะไร ในเดือนเดียวกันนั้นแหละมีการประชุมของสมาคมการศึกษาที่กรุงเทพฯ ครู อาจารย์เยอะ เขาขอให้ผมไปพูดเรื่องนี้ ผมก็ไปพูดได้สัมผัสอีกภาพหนึ่ง หลังจากนั้นปลายเดือนมีการสัมมนาเรื่องเดียวกันที่พัทธาคณต้ง 1,500 คน (ที่โรงแรมที่พัทธ) แสดงว่ากระแสในสังคมไทยขึ้นข้างบนมากกว่าลงข้างล่าง สังคมที่มีแต่คนขึ้นข้างบนมากลงข้างล่างน้อย มันเป็นสังคมที่ล้มรากฐานตัวเองไปติดอยู่ปลาย ถ้าเป็นต้นไม้เก็บแต่ดอกได้อย่างเดียว ไม่ได้มองว่ารากมันผุ ตรงนี้เป็นจุดสังเกต เพราะฉะนั้นพูดถึงเรื่องความหลากหลาย ผมถึงได้ย้ำว่าเราต้องมอง ไปที่ความหลากหลายของมนุษย์ไว้ก่อน

ผมเคยพูดถึงบางท่านซึ่งเคยสื่อถึงกันได้ แม้แต่ในครอบครัว ผมเคยมาพูดที่สตูด วันนั้นรู้สึกเป็นวันแม่ของไทยนะไม่ใช่วันแม่สากล พูดเรื่องครอบครัว ตอนนั้นเราพูดถึงครอบครัวเป็นพื้นฐาน คือพูดกันตรงๆว่า คนเรามีอยู่สองอย่าง เรื่องธรรมชาติเรื่องหนึ่ง เรื่องการจัดการอีกเรื่องหนึ่ง เรื่องธรรมชาติมันเป็นเรื่องที่อยู่ในรากฐาน ผมบอกแล้วแต่ทันทีที่แสดงออกมามันจะไปเรื่อยไปสู่การจัดการ บานปลายออกไปตามขั้นตอน เหมือนกับกิ่งไม้ที่แตกกิ่งก้านสาขา เราไปห้ามมันไม่ได้ แต่รากฐานมันจะต้องลึกลงไปอย่างสอดคล้อง อย่างมีเหตุมีผล ต้นไม้ถึงจะอยู่ได้ แล้วสามารถคุ้มครองต้นเล็ก ๆ ที่งอกขึ้นมาใหม่ได้ คือเยาวชนคนรุ่นหลัง เช่นเดียวกัน ในด้านการเมือง ทุกวันนี้เราไปติดกับการเลือกตั้งมากจนกระทั่งไปเข้าใจว่าการเลือกตั้งคือ ประชาธิปไตย ถ้าจะฟังเรื่องนี้อย่างละเอียด ฟังวิทยุมหาลัยเกษตรศาสตร์ วันอาทิตย์ที่จะถึงผมมาออกอากาศเรื่อง ศิลปเพื่อชีวิต ทุกวันอาทิตย์ 10-11 โมงเช้า ผมวิจารณ์เรื่องพื้นฐานทางการเมืองทั้งชั่วโมงเลย คือผมค้นจากชีวิตตัวเองตอนที่ผมเข้าไปบริหารมหาวิทยาลัย ผมนั่งทำงานของผมอยู่ที่ภาควิชาวันดีคืนดี ที่มหาวิทยาลัยเกิดเรื่องครับ ปลดผู้บริหารออกจนได้ผลสุดท้ายเขาบอกให้ผมไป ผมก็ถามเหตุผลทำไมถึงต้องเอาผม เขาบอกว่าต้องการคนที่พูดคุยกับคนทุกกลุ่ม ผมก็เลยสั่งสอนต่อว่า กฎระเบียบของคนตั้งขึ้นมาเป็นของปลอม แต่ถ้าธรรมชาติของมนุษย์ถ้าไม่พบกับปัญหาถึงที่สุดแล้วจะไม่พบกับของจริง แล้วผมก็ไป บางคนก็บอกว่าไอ้คนที่ไม่ทำงาน แต่ทำไมผมทำเต็มที่ให้ทั้งชีวิตเลย ผมว่าถ้าฉันก็ไม่ต้องเลือกตั้งเลย ไม่ใช่ ปัญหามันลึกกว่านั้น คนที่ถูกเลือกอยากเข้าไปทำงาน แต่คนที่มีความอยากมันมองอะไรแคบๆ ประเมินอยู่แต่พวกฟุ้ง ไม่ได้ประเมินอยู่ที่ประชาชน ถ้าคนที่ประเมินเห็นกว้างไม่ได้มองแค่คนรู้จักไม่รู้จัก ต้องเป็นคนที่เปิดใจกว้างจริงๆ คนที่รักเพื่อนมนุษย์รักในงาน แล้วเขาควรจะรู้ว่าเขาควรจะไปไหน แล้วเมื่อเขาเข้าไปแล้วเขาต้องรับผิดชอบแน่นอน เวลาที่การเมืองที่เกิดมีปัญหาถึงขั้นชื่อเสียง เพราะเขาคนที่เขาเอาพวกเข้าไปแล้ว ผมพิสูจน์ได้จากประสบการณ์ว่าคนที่ไม่เคยรู้จักกันเป็นส่วนตัวสื่อถึงกันได้ ถ้าใจเราเป็นกลาง ธรรมชาติของมนุษย์เป็นสิ่งที่ประเสริฐ มากเราอยู่ด้วยกันกับเพื่อนมนุษย์ ผู้ใหญ่ไม่ว่าจะเป็นในที่ครอบครัวหรือที่ทำงานแม้กระทั่งถึงระดับประเทศ ถ้าทำงานอย่างมีความสุขสามารถจะไปได้ คนเรากิเลสมากก็มีทุกข์ คนเราถ้าละกิเลสความสุขก็เกิดขึ้นเอง ทุกอย่างมันคุมอยู่ในตัวเอง ทานมากหน่อยก็รู้สึกอึดอัด คุณอย่าเอาแต่ความอยาก อย่าเอาแต่ปากของคุณทุกอย่าง วัฏจักรการเรียนรู้ของมนุษย์มันมีอยู่แล้ว คนที่ลืมตัวเองจะไม่รู้จักใช้ เพราะฉะนั้นทุกวันนี้โรคอะไรต่อมิอะไร โรค

13 สิทธิชุมชนต่อทรัพยากรชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความคันโลहितสูง โรคไต โรคกระเร็ง โรคหัวใจต่างๆ มากมาย แล้วถ้าหากว่าเรามีความสุขใจ ทำงานอย่างมีความสุข ออกกำลังกายก็อยู่ในนั้น ทุกอย่างค้นได้ในนั้นหมดเลย ในกระบวนการชีวิตของตัวเอง แต่คนขาดสติไม่มีทางทำได้ ของที่อยู่ข้างนอกก็เป็นของปลอมทั้งนั้น แต่ของจริงมันอยู่ในตัวเรา หลักธรรมก็ชี้ไว้อย่างชัดเจนว่า ของแท้ที่อยู่ในแต่ละคนแต่ความอยากมันมักจะเป็นอย่างนั้น ถ้ามันอยากมันก็เจาะไม่ลึก จะเห็นแต่ภาพผิวว่าสวย จะเห็นแต่คนแต่งตัวสวย ๆ มีตุ้มหูใส่ มีนาฬิกาข้อมือแพง ๆ เพราะฉะนั้นตรงนั้นมันก็เหมือนธรรมชาติที่เราอนุรักษ์ คนกลุ่มหนึ่งบอกว่าเราร่ำรวยมาากแล้ว เราต้องหันไปรักษาผลประโยชน์ที่สัมมนา สวช.ปลายเดือนที่ผมไปมันใหญ่มากมีคนระดับสูงอยู่เยอะงบประมาณที่ใช้ไปเป็นล้าน ๆ ในขณะที่การประชุมชาวบ้านที่สุราษฎร์ฯเทียบกันไม่ติดว่าค่าใช้จ่ายมันต่างกันแค่ไหน เงินรักษาธรรมชาติไม่ได้ ธรรมชาติเป็นสิ่งที่ชีวิตชีวา ดังนั้นมนุษย์ควรละความอยากของตัวเองเสียบ้าง ธรรมชาติก็จะได้ฟื้นฟูขึ้นมา นี่แหละเป็นธรรมชาติที่มีจิตวิญญาณ

ทุกวันนี้ผมมองเห็นเพียงจุดเดียวคืออะไรเป็นเรื่องอะไรอะไรเป็นเรื่องของเขาแต่เรามองให้ชัดขึ้น ๆ กลุ่มที่เกิดขึ้นหลากหลาย ถ้าเราเข้าใจเรื่องความหลากหลายสานถึงกันได้ การเปลี่ยนแปลงก็ไปอย่าง เป็นขั้นเป็นตอน ไม่เกิดพิษเกิดภัยอะไรกับสังคม คนที่เราจะศึกษาธรรมชาติ ศึกษาความจริงให้เห็นนั้น ถ้าเรารู้คุณค่าของมนุษย์ ของเพื่อนมนุษย์ โดยเฉพาะความหลากหลายของเพื่อนมนุษย์ เข้าใจจะปฏิบัติ ร่วมกัน รู้ว่าอะไรเป็นเรื่องของเขา อะไรเป็นเรื่องของเรา แล้วถ้ามีความจริงใจพอสมควร ให้ความร่วมมือ เปิดใจ นั้นแหละวิถีชีวิตการไปสู่ธรรมะ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สอนกันไม่ได้ในตำราที่มีก็อ่านกันไม่รู้เรื่อง แต่ถ้าเราปฏิบัติมาแล้ว ไปอ่านตรงนี้ก็จริงนั้นแหละก็จะทำให้ใจเราแน่นขึ้น ชัดเจนขึ้น เชื่อว่าสิ่งที่เข้าไปถึงแล้ว ถ้าหากว่ามีปัญญาแก้ได้ทุกเรื่อง แล้วถ้าเราแก้ไม่ตกแล้ว เราก็จะได้รู้ว่า ของสิ่งนั้นไม่ได้เป็นของเราคนเดียว เรามองเห็น เราทำใจได้เข้าใจมัน คนเราถ้าเป็นทุกข์ หมายความว่า ตัวเองจะต้องจัดการกับตัวเอง ความทุกข์อยู่ในตัวเช่นคนอื่นเขา คำก็เก็บมาทุกข์ ซึ่งก็เกิดจากใจเรา แต่ถ้าเราเข้าใจในเรื่องความหลากหลายของคนแล้ว ใครจะชมก็ไม่หลง ใครจะด่าก็ไม่โกรธ วางเสีย เราอย่าติดอยู่ในใจ ทุกอย่างมันก็ไปได้ ทั้งนี้เพราะทุกอย่างอยู่ร่วมกันบนเส้นทางเดียวกัน ที่เราพูดกันวันทำงานอย่างมีความสุขนั้น อยู่ตรงนี้ กาย จิต สิ่งแวดล้อม ร่างกาย จิตใจ อยู่ที่เรานี้ ดังนั้นสำนักงานสิ่งแวดล้อมมันอยู่ในตัวเราไม่ได้อยู่ข้างนอก ถ้าเรามองสิ่งแวดล้อมอยู่นอกตัวเราเมื่อไหร่ เรายังทำลายอีกมาก แต่ถ้าเรามองเห็นว่าสิ่งแวดล้อมมันอยู่ในตัวเราด้วย รากฐานมีอยู่ในตัวเรานั้นแหละความรับผิดชอบมันเกิดแล้ว

บอกว่ารักสิ่งแวดล้อม ปลุกต้นไม้แฝงไว้ด้วยผลประโยชน์อย่างอื่น บอกได้เลยว่า ไม่รู้ สัจธรรม เพราะมันยังลงไม่ถึงข้างล่าง ข้างล่างมันโหว่ง ถ้าลงถึงข้างล่างจริงๆ แล้ว สุดท้ายไม่มีอะไรไปแฝงได้ นี่แหละจะเชื่อหรือไม่ก็อ่านได้ มนุษย์นะไม่ใช่อ่านไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามเราไม่รังเกียจเพื่อนมนุษย์ เพราะเราเป็นครู เราไม่มีตรงนั้นก็ไม่มีตรงนี้ ไม่ว่าใครจะทำร้ายเรา มาถึงวันนี้ ถ้าไม่มีเขาก็ไม่มีเรา ถ้าไม่มีตรงนั้นเรามาได้ไม่ถึงตรงนี้

เพราะฉะนั้นขอให้ท่านโชคดีในวิถีชีวิตของแต่ละท่าน ที่มุ่งมั่นทำงานและซื่อสัตย์อยู่กับตนเองได้อย่างมั่นคง ขอบพระคุณครับ

พุทธวิมลบัณฑิตวิทยาลัย ราชภัฏวชิร
กรุงเทพฯ จักรวรรดิธรรมราช
เมื่อวัน 8 มกราคม 2539
เวลา 14.00 ~ 15.00 น.